

M E S O S Disiplinlerarası Ortaçağ Çalışmaları Dergisi
The Journal of Interdisciplinary Medieval Studies

***Libro Del Conoscimiento* İsimli Anonim İspanyol Seyahatnamesi Üzerine Bir Değerlendirme**

Yazarlar/Authors: Murat KEÇİŞ-Müjdat NAMDAR

Kaynak/Source: *Mesos: Disiplinlerarası Ortaçağ Çalışmaları Dergisi*, V, 34-39

Doi: 10.5281/zenodo.10339660

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 12 Kasım 2023; Kabul Tarihi: 28 Kasım 2023

MESOS Disiplinlerarası Ortaçağ Çalışmaları Dergisi içinde yayımlanan tüm yazılar kamunun kullanımına açıktır; serbestçe, ücretsiz biçimde, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin alınmaksızın okunabilir, kaynak gösterilmesi şartıyla indirilebilir, dağıtılabılır ve kullanılabilir.

***LIBRO DEL CONOSCIMIENTO* İSİMLİ ANONİM İSPANYOL
SEYAHATNAMESİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

**AN EVALUATION ON THE ANONYMOUS SPANISH
TRAVELOGUE NAMED *LIBRO DEL CONOSCIMIENTO***

Murat KEÇİŞ*-Müjdat NAMDAR**

* Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Tarih Bölümü, Ortaçağ Tarihi, Muğla/Türkiye, kecismurat@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-9776-3976.

** Doktora Öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı, Muğla/Türkiye, mujdatnamdar@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6981-7356.

Özet

XIV. yüzyılın ortalarına tarihlenen ve ilk varaktaki ibareden dolayı modern literatürde *Libro del Conoscimiento* olarak isimlendirilen bu eserin, aynı yüzyılın başlarında İspanya'da doğduğu belirtilen anonim bir Fransisken keşiş tarafından kaleme alındığı düşünülmektedir. Toplamda dört el yazması bulunan eserin XV. yüzyıla tarihlenen üç nüshası Don Marcos Jimenez de la Espada tarafından düzenlenerek *Libro del Conoscimiento* ismiyle 1877 yılında yayımlanmıştır. Jimenez'in yayınından sonra bulunan dördüncü nüsha ise 1999 yılında Nancy F. Marino tarafından kullanılmıştır. *Libro del Conoscimiento*, XIV. yüzyılın ekümenik dünyası için kıymetli bilgiler vermektedir. Kaleme alındığı İber Yarımadası ve Avrupa kıtasının yanı sıra, Afrika ve Asya hakkında da oldukça değerli bilgiler içermektedir. Eserde bahsi geçen ülkeler haricinde XIV. yüzyıl devrinin sosyal yapısı hakkında önemli bilgiler bulunmaktadır. Tarihçiler, farklı sebepler nedeniyle önceki ve sonraki dönemlere kıyasla çok az veriye sahip olduğumuz ikinci beylikler dönemindeki eksik noktaları, genellikle seyyahlar ve tüccarların eserlerindeki verileri kullanarak doldurmaktadır. Fakat bu eserler, devrin siyasi oluşumlarının bayrakları/armaları ve simgeleri hakkında çok fazla detayı haiz değildir. *Libro del Conoscimiento* ise özellikle bu konuda tatmin edici veriye sahiptir. Fakat eserin verdiği bilgilerin doğruluğu tartışmalıdır; eser gerçekten bölgeleri dolaşan bir seyyah tarafından mı yoksa tüccarlardan bilgi alan bir keşiş tarafından mı yazılmıştır? Bu çalışmada, *Libro del Conoscimiento*'nun yazarının gerçekte kim olduğuyla ilgili tartışmalara girilmeyecek, sadece metinde bahsi geçen şehirleri dolaşıp dolaşmadığı Ortaçağ İspanyol seyahat kültürü bağlamında incelenecek ve özellikle Beylikler Anadolu'su hakkında verdiği bilgiler tahlil edilecektir. Bu verilerin Beylikler dönemi tarih araştırmalarında tartışmalı hususların çözümüne nasıl destek olabileceği tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Libro del Conoscimiento, XIV. Yüzyıl, Akdeniz Dünyası, Anadolu, Türkler.

Abstract

This book, which is dated to the middle of the 14th century and is called *Libro del Conoscimiento* in modern literature due to the phrase on the first page, is thought to have been written by an anonymous Franciscan monk who was said to have been born in Spain at the beginning of the same century. Three copies of the book, which has four manuscripts in total, dated to the 15th century, were edited by Don Marcos Jimenez de la Espada and published under the title *Libro del Conoscimiento* in 1877. The fourth copy found after Jimenez's publication was used in the study of Nancy F. Marino in 1999. *Libro del Conoscimiento* provides valuable information for the ecumenical world of the 14th century. It contains information not only about the geography of Spain where it was written, but also about the continents of Europe, Africa and Asia, and most of the world known at that time. Apart from the geographies mentioned in the book, a large part is devoted to Anatolia. There is important information about the social structure of the 14th century Anatolia, especially the period called the period of the second principalities. Historians usually fill in the missing points in the period of the second principalities, for which we have much less data compared to the periods before and after, by using data from the works of travelers and merchants. However, these works do not give much detail about the flags/arms and symbols of the political organizations of the same period. *Libro del Conoscimiento*, on the other hand, has satisfactory knowledge on this subject. However, the accuracy of the information given by the work is controversial; Was the work really written by a traveler who traveled through the regions or by a person who received information from the merchants? In this paper, it will not be discussed who the author of the work called *Libro del Conoscimiento* is, but whether he traveled to the geographies mentioned in the work will be examined in the context of Medieval Spanish travel culture and notably the information he gave about Anatolia of the Principalities will be analyzed. It will be discussed how these data can support the solution of some issues that have been the cause of debate in Turkish historiography.

Key Words: Libro del Conoscimiento, XIVth Century, Mediterranean World, Anatolia, Turks.

GİRİŞ

Libro Del Conosçimiento De Todos Los Reinos E Tierras Et Señorios Que Son Por El Mundo ya da kısaltılmış adıyla *Libro Del Conoscimiento*, XIV. yüzyılın başlarında modern İspanya topraklarında dünyaya gelen kimliği belirsiz bir Fransisken keşiş tarafından kaleme alınan bir tür rehber eserdir. İlk sayfasında bulunan ibareden dolayı modern literatürde *Libro del Conoscimiento* olarak isimlendirilen bu eser, XIV. yüzyılın ekümenik dünyası için kıymetli bilgileri haizdir. Kaleme alındığı İber Yarımadası ve Avrupa'nın yanı sıra, Afrika ve Asya kıtaları hakkında değerli bilgileri haizdir. Eserde bahsi geçen ülkeler haricinde XIV. yüzyıl Anadolu'su, bilhassa ikinci beylikler devrinin sosyal yapısı hakkında önemli bilgiler bulunmaktadır. Çeşitli nedenlerden dolayı ikinci beylikler döneminin sosyal tarihi hakkında diğer dönemlere kıyasla çok daha az veriye sahibiz. Dolayısıyla bu dönem üzerine çalışan araştırmacılar da söz edilen boşluğu genellikle seyyahların ve tüccarların eserlerindeki veriden faydalanarak doldurmaya çalışmaktadır. Fakat bu eserler, dönemin siyasi oluşumlarının bayrakları/armaları ve simgeleri hakkında çok fazla detayı barındırmamaktadır. Bununla birlikte *Libro del Conoscimiento* bu konuda şaşırtıcı bir şekilde ilginç verilere sahiptir. Fakat eserin verdiği bilgilerin doğruluğu tartışmalıdır; metin gerçekten de bahsedilen bölgeleri dolaşan bir seyyah tarafından mı yoksa tüccarlardan bilgi alan bir keşiş tarafından mı kaleme alınmıştır? Bu çalışmada, tam olarak belli bir türe ait olmayan *Libro del Conoscimiento* isimli metnin yazarının kimliğiyle ilgili tartışmalara girilmeyecek, sadece eserde bahsi geçen ülkeleri dolaşıp dolaşmadığı incelenecek ve özellikle Beylikler Anadolu'su hakkındaki kayıtlar tahlil edilecektir. Bu verilerin Beylikler dönemi tarih araştırmalarında tartışılan birtakım meselelerin çözümüne nasıl destek olabileceği tartışılacaktır.

LIBRO DEL CONOSCIMIENTO

Antik Yunan ve Roma dünyasından miras kalan coğrafya geleneğini özümsemede İslam medeniyeti kadar başarılı olamayan ve nispeten geç kalan Ortaçağ Avrupa'sında, XIII. ve XIV. yüzyıllardan itibaren coğrafya ve haritacılığa olan ilginin hızlı bir şekilde artmaya başladığı görülmektedir. XIII. yüzyıldan itibaren oldukça detaylı çizilen Akdeniz ve Karadeniz'in portolan haritaları, Avrupalıların Akdeniz dünyası hakkında epey bilgi sahibi olduğunu göstermektedir. Çoğunluğu Yahudi haritacılar tarafından oluşan Mallorca'daki Haritacılık Okulu'nun bir üyesi olan Angelino Dulcert'in XIV. yüzyılın ilk yarısında çizdiği üç portolan atlası, ihtiva ettiği bilgilerle bu hususun en önemli örneklerindedir.¹ Bu haritalara ek olarak, aynı okulun bünyesinde, Aragon Kralı Pedro ile patronaj ilişkisi içerisinde bulunan Abraham Cresques'in XIV. yüzyılın ikinci yarısında hazırladığı Katalan Atlası, İspanya'nın coğrafya geleneğini göstermesi açısından önemlidir.² *Libro Del Conoscimiento* da işte böyle bir ortamda ortaya çıkan bir metindir.

Libro Del Conoscimiento'nun günümüze üçü XV. yüzyıla tarihlenen dört el yazması ulaşmıştır. Orijinal dili Kastilce olan eserin bahsi geçen üç nüshasının edisyonu Don Marcos Jimenes tarafından yapılmış ve 1877 tarihinde yayımlanmıştır.³ Bundan kısa süre sonra, 1912 yılında, coğrafyacı Clements Robert Markham, Espada'nın bu çalışmasını, *Book of the Knowledge of All The Kingdoms, Lands, and Lordships That Are in The World: And The*

¹ Ahmet Deniz Altunbaş, "Libro Del Conosçimiento De Todos Los Reinos E Tierras Et Señorios Que Son Por El Mundo Seyahatnamesinde 14. Yüzyıl Türkiyesi'ne Dair Anlatılar", *Mesos: Disiplinlerarası Ortaçağ Çalışmaları Dergisi*, I, s. 129.

² Katalan Atlası için bkz. Abraham Cresques, Atlas de cartes marines, dit [Atlas catalan] Katalan Atlas 1375, son güncelleme 5 Eylül 2023, <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b55002481n/f9.image> (*Bibliothèque nationale de France, Département des manuscrits*, Espagnol 30) Petrus Vesconte 1313.

³ *Ülkeler, Krallıklar ve Beylikler Bilgi Kitabı: Ülkelerin ve Beyliklerin Armaları, Hüküm Süren Krallar ve Beyler*, çev. Muhammed Ali Budak, Selenge Yayınevi, İstanbul, 2021, ss. 9-10.

Arms and Devices of Each Land And Lordship, or of The Kings And Lords Who Possess Them ismiyle İngilizceye tercüme etmiştir. Metin, sonradan bulunan nüshanın da incelenmesi ve edisyon kritiğinin yapılmasıyla Nancy Marino tarafından 1999'da bir kez daha İngilizceye çevrilmiştir⁴. *Libro del Conoscimiento* yakın zamanda Türkçeye de tercüme edilmiştir. Eserin önce Anadolu ile ilgili bölümleri Ahmet Deniz Altunbaş tarafından daha sonra ise tamamı Muhammed Ali Budak tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. Budak tarafından yapılan tercüme, Altunbaş tarafından Kastilce yazma nüshalar karşılaştırılmak suretiyle yayıma hazırlanmıştır⁵. Muhammed Ali Budak, çalışmasında hangi İngilizce metni kullandığını belirtmese de onun Markham'ın tercümesini temel aldığı, Marino'nun metninden de yer yer –bilhassa dipnotlarda- yararlandığı anlaşılmaktadır.

Ülkeler, Krallıklar ve Beylikler Bilgi Kitabı olarak Türkçeye tercüme edilen eserde Akdeniz dünyasının farklı bölgeleri anlatılmıştır. Bu bölgeleri sıralayacak olursak; İspanya, Fransa, Flanders, Frizya, Danimarka, Almanya, Bohemya, Polonya, İsveç ve Norveç, Baltık Adaları, İskoçya ve İngiltere, İrlanda, tekrar İspanya, İtalya, Sicilya, Adriyatik Denizi, Dalmaçya, Macaristan, Yunanistan, Küçük Asya (Anadolu, Türkiye), Suriye, Mısır, Berberistan (Kuzey Afrika ve Sahilleri), Fas ve Atlantik Adaları, Kanarya, Madeira ve Azur Adaları, Orta Afrika, Afrika, Arabistan ve Mezopotamya, İran Körfezi, Hindistan ve Adalar, Çin, Batı Asya, İran, Karadeniz Kıyıları, Hazar Sahilleri, Rusya.

Libro Del Conoscimiento üzerine çalışan araştırmacılar, eserin müellifi, yazıldığı tarihi ve güvenilirliği konusunda birtakım görüşler bildirmişlerdir. Müellif kendisi hakkında pek fazla bilgi vermemektedir. Kesin olarak bildiğimiz tek şey, onun 1304 yılında, Kral Fernando'nun tahtta olduğu dönemde Kastilya'da dünyaya geldiğidir.⁶ Araştırmacıların büyük çoğunluğu eserin Fransisken bir keşiş tarafından hazırlandığı konusunda hemfikirdir. Fakat Haritacılık tarihi üzerine odaklanan Evelyn Edson, yazarın Fransisken bir keşiş olduğunun kanıtlanmadığını, bu hususta herhangi bir kanıt rastlanılmadığını belirtmektedir. O, incelediği iki el yazmasına dayanarak yazarın daha seküler bir karaktere sahip olması gerektiğini belirtir. Edson'ın da belirttiği gibi eserin Fransisken bir keşiş tarafından yazıldığına dair net bir delil yoktur. Eser hakkındaki tartışmalı bir diğer husus ise hangi tarihte yazıldığıdır. Araştırmacılar genel olarak XIV. yüzyılı kabul etseler de aralarında bazı tartışmalar da mevcuttur. Genel kanı eserin 1340'lardan sonra yazıldığı yönündedir. Espada, *Libro Del Conoscimiento* için 1350'lerden sonra yazıldığını düşünmektedir. Ahmet Deniz Altunbaş, eser üzerine kaleme aldığı yakın zamanlı çeviri-makalesinde; eserde kullanılan motifleri önceki portolan haritalarındakilerle karşılaştırarak Espada'nın görüşünü desteklemiş ve *Libro Del Conoscimiento*'nun Katalan Atlası'ndan önce hazırlandığını ifade etmiştir. Altunbaş ayrıca, bahsi geçen portolan haritalarına ve *Libro Del Conoscimiento*'ya kaynaklık eden önceki tarihlere ait günümüze ulaşmamış farklı çalışmaların da olabileceğini belirtmektedir.⁷

Libro Del Conoscimiento hakkındaki son tartışmalı husus ise güvenilirliği üzerinedir. Eseri kaleme alan kişinin bahsettiği yerleri görüp görmediği tartışmalıdır. Yazarın içerikte verdiği bilgiler incelendiğinde birtakım şüpheli durumlar söz konusudur. Bir bölümde “İçinde Creta [Girit] denilen bir şehrin bulunduğu Rodas [Rodos] adasına gittim.”⁸ ifadesinden, yazarın Girit ile Rodos adaları hakkında kafa karışıklığı içinde olduğunu görmekteyiz. Bu adaları gezen birinin bu şekilde karmaşık bilgiler veremeyeceğinden yola çıkarak eserindeki bilgilerin en azından bir kısmını çeşitli şekillerle edinmiş olmasının muhtemel olduğunu söyleyebiliriz. Yukarıda belirttiğimiz eserde birçok yerin anlatılması ve

⁴ *El Libro del Conoscimiento de Todos los Reinos (The Book of Knowledge of All Kingdoms)*, ed. Nancy F. Marino, Arizona, 1999.

⁵ Tam künye için bkz. Dipnot 2.

⁶ Altunbaş, “Libro Del Conoscimiento”, s. 124.

⁷ Altunbaş, “Libro Del Conoscimiento”, s. 129.

⁸ *Ülkeler, Krallıklar ve Beylikler Bilgi Kitabı*, s. 46.

birbirine uzak yerler olması, Ortaçağ'da herhangi birinin mezkûr bölgelerin tamamını gezmesinin neredeyse imkânsız olduğu düşünülebilir. Müellif, muhtemelen yaşadığı coğrafyaya uzak mesafedeki bölgeleri bizzat görmemiş, bu bölgeler hakkındaki bilgilerini önceki yazılı kaynaklar ve tanıştığı tüccarlar/denizciler aracılığıyla edinmiş olmalıdır.

LIBRO DEL CONOSCIMENTO’NUN TÜRK TARİHİ AÇISINDAN ÖNEMİ

Kösedağ Savaşı’ndan sonra (1243) Anadolu’nun Moğollar tarafından istilası ve mağlup olan Selçukluların zafiyeti ile birlikte ortaya çıkan otorite boşluğundan faydalanan Türkmenler, XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren rahat hareket etme imkânı bulmuş, özellikle Anadolu’nun batısında akınlarda bulunmuş, bu coğrafyanın Türkleşmesi ve İslamlaşması yolunda başat rol oynamışlardır. Bu süreç ve sonrasında yaşanacak dönemin sosyal yapısı hakkında kaynak yetersizliği sebebiyle fazla bilgi sahibi değiliz. Bu konudaki sınırlı bilgilerimizi Batı Anadolu’ya gelen seyyahlar ve tüccarlarca kaleme alınan veya bu kişilerden edinilen bilgilerle başkaları tarafından yazılan eserlerden edinmekteyiz. Bahsi geçen eserlerden biri olan *Libro Del Conoscimento* da tenkit süzgecinden geçirilmek şartıyla faydalı bilgiler vermektedir. Avrupa, Afrika ve Asya kıtalarının yanı sıra Anadolu hakkında da bilgi ihtiva eden eser, Türk tarihindeki birtakım boşlukları doldurmada yardımcı olabilir.

Yukarıda bahsedilen hususu (eserin Türkçe çevirisini temel alarak) burada birkaç örnekle açıklamak gerekir. İlk örneğimiz Aydınoğulları’nın hâkimiyetindeki Ayasuluğ’dan. Ayasuluğ ile ilgili şu ifadeler bulunmaktadır; “Feradelfia [Philadelphia/Alaşehir] Krallığı’ndan ayrıldım ve deniz yakınında çok zengin topraklara sahip Atologo denilen başka bir krallığa gittim. Buradaki kralın nişanı, üzerinde siyah bir teker işaretinin bulunduğu, kırmızı bir bayraktır.”⁹ Öncelikle burada geçen Atologo ismi, eser üzerine çalışan çoğu araştırmacı tarafından yanlış yorumlanmıştır. Türkçe çeviride Atologo’nun, On İki Ada’ya dâhil Hipsili [Çamada] Adası olduğu ifade edilmiştir.¹⁰ Jimenez ve Markham’ın bu fikri ileri sürdüğünü, Marino’nun da bu fikri herhangi bir tenkide tabi tutmadan aktardığını belirtmeliyiz¹¹. Eserin Anadolu ile ilgili kısımlarını Türkçeye tercüme eden Ahmet Deniz Altunbaş ve eserin tamamını çeviren Muhammet Ali Budak, Marino’ya benzer şekilde hiçbir eleştiri yöneltmeden bu bilgiyi desteklemiştir.¹² Fakat bahsi geçen bu krallık/şehir, Ortaçağ kaynaklarında ismi sıklıkla Atologo olarak geçen Ayasuluğ şehri ve Aydınoğulları Beyliği olmalıdır¹³. Ayrıca, bahsi geçen İtalyan kaynakları, Aydınoğulları Beyliği’ni nitelemek için sıklıkla Altologo Beyliği ifadesini kullanmıştır. Araştırmacıların önerdiği Hipsili Adası ise Meis Adası yakınlarında küçük bir adadır. Bugün üzerinde herhangi bir yerleşim olmayan Ada, bilindiği kadarıyla tarih boyunca –ve Ortaçağ’da- hiçbir zaman önemli bir yer olmamıştır. Dolayısıyla sözü edilen yerin Ayasuluğ kenti olduğunu net bir şekilde ifade edebiliriz.

⁹ *Ülkeler, Krallıklar ve Beylikler Bilgi Kitabı*, s. 97.

¹⁰ *Ülkeler, Krallıklar ve Beylikler Bilgi Kitabı*, s. 97, dipnot 539.

¹¹ *El Libro del Conoscimento*, ed. N. Marino, s. 100, dipnot 241.

¹² Altunbaş, “Libro Del Conoscimento”, s. 149, dipnot 115.

¹³ Himmet Akın bu şehrin Ayasuluğ olması gerektiğini ifade ederken Nazan Danişmend de Atologo’nun Aydınoğulları’nın şehirlerinden biri olabileceğini belirtmiştir. Himmet Akın, *Aydınoğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara, 1968, s. 53; Nazan Danişmend, “Anadolu Türk Beyliklerinin Haçlı Bayrakları”, *Türklük Mecmuası*, İstanbul, 1939, Sayı 1, ss. 12-23, s. 20.

Görsel 1: Ayasuluğ/Aydınoğlu Sancağı: Biblioteca Nacional, Mss. 1997, s. 46r.¹⁴

Peki, Atologo olarak anılan yerin Ayasuluğ veya Aydinoğulları olması neden önemlidir? Eserde Atologo Krallığı'na atfedilen bir sancak görseli bulunmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Anadolu beyliklerinin sancaklarını veya simgelerini gösteren pek fazla kaynağa sahip değiliz. Dolayısıyla yazılı kaynaklarda bulunan beyliklerin sancakları ve simgeleriyle ilgili ifadeler, birtakım tartışmalara neden olmuştur. Bu hususa örnek olarak Aydinoğulları'nın mezhebinin ne olduğu tartışmasını verebiliriz. Mükrimin Halil Yinanç, Aydinoğlu Beyi Umur'un bayrağının Düstürname'de yeşil bir sancak şeklinde tasvir edilmesine dayanarak Aydinoğulları'nın Şii olabileceğini belirtmiştir¹⁵. Bu bilgiyi Venedikliler ile yapılan anlaşma metinleriyle destekleyen Yinanç, neredeyse kesin bir yargıya varmıştır. Himmet Akın ise Yinanç'ın bu fikrine *Libro del Conoscimiento*'dan yararlanarak karşı çıkmıştır¹⁶. Araştırmacılar, beylikler dönemi hakkındaki tartışmalı konuları çözüme ulaştırmak amacıyla Akın'ın faydalandığı gibi bahsi geçen sancak tasvirinden faydalanabilirler.

Libro Del Conoscimiento'nun Türk tarihine ilişkin verdiği bilgiler Ayasuluğ ve Aydinoğulları ile sınırlı değildir. Antalya, Alanya, günümüzdeki Çukurova Havzası, Alaşehir ve Konya gibi şehirlerin tarımsal açıdan verimliliğine ve ticari hacmine vurgu yaparken Konya'nın geniş bir arazi üzerine kurulmuş büyük bir şehir olduğundan bahseder¹⁷.

SONUÇ

Libro Del Conoscimiento'nun meçhul yazarının Fransisken bir keşiş olup olmadığı, bahsettiği coğrafyaları gerçekten gezip gezmediği, eserini hangi tarihlerde kaleme aldığı ve bu eseri meydana getirirken nasıl bir yol izlediğini kesin olarak bilmemiz mümkün gözükmemektedir. Ancak mevcut veriye dayanarak birtakım çıkarımlarda bulunabiliriz.

¹⁴ Görsel şu kaynaktan alınmıştır: Altunbaş, "Libro Del Conoscimiento", s. 149.

¹⁵ Mükrimin Halil Yinanç, *Düsturname-i Enveri Medhal*, İstanbul, 1929, s. 35-36.

¹⁶ Akın, *Aydinoğulları Tarihi*, s. 53.

¹⁷ *Ülkeler, Krallıklar ve Beylikler Bilgi Kitabı*, s. 46-49. Bu bilgilere ek olarak, s. 98 dn. 540'ta mütercim tarafından Sivas olarak ifade edilen Sauasco şehri, s. 49 dn. 257'de Sebaste antik kentine konumlandırılan Sauasto şehri ile aynı yer olmalıdır. Sebaste antik kenti Mersin ili Erdemli ilçesi sınırların dâhilindedir. Yazarın, "Buradan ayrılarak Toros Dağları'ndan çıkan bir nehri geçip ..." (Aynı eser, s. 98) cümlesi, bu nehrin Seyhan veya Ceyhan Nehri, Sauasco şehrinin ise Sebaste antik kenti olabileceğini düşündürmektedir.

Yazarın İber Yarımadası'nda 1340-1375 yılları arasında eserini kaleme aldığını söyleyebiliriz. Müellif, yüksek ihtimalle konu edindiği coğrafyanın büyük bir bölümünü hiç görmedi. Fakat yetiştiği entelektüel ortam, kendisine bu denli ayrıntılı bir eseri yazmaya teşvik edecek malzemeyi haiz olmalıydı. Gerek çok sayıda Müslüman, Hıristiyan ve Yahudi'ye ev sahipliği yapan kozmopolit yapısıyla İber Yarımadası'nın kattığı birikim gerekse de bilinen dünyanın büyük bir kısmını görmüş olan tüccarlar ve seyyahların aktardığı bilgiler, geçmişte hazırlanmış olan kaynaklara eklenerek bu eserin ortaya çıkmasını sağlamış olmalıdır. Yazarın bazı bölgeler hakkında verdiği detaylı bilgiler, kendisinin bahsettiği yerlerin bazıları bizzat gittiğini düşünmemize sebep olmuştur. Dolayısıyla, eser yarı seyahatname, yarı araştırma eser olarak görülebilir.

Eserin Türk tarihi açısından önemine gelecek olursak, İkinci Beylikler Dönemi olarak da adlandırılan XIV. yüzyıl Anadolu'sunun sosyal yapısı hakkında genellikle siyasi anlatıya odaklanan tarihi kaynaklarımızdan pek fazla veri elde edemediğimizden daha önce söz etmiştik. *Libro Del Conoscimiento*, Anadolu'nun XIV. yüzyıldaki üretim ve ticaret hacmi hakkında bilgi aldığımız İtalyan tüccarlar Zibaldone da Canal, Francesco Balducci Pegolotti ve Pignol Zucchello ile Arap seyyah İbn Battuta'nın kayıtlarını destekleyici bilgileri haizdir. Buna ilaveten, beyliklerin kullandığı sancaklar ve simgeler hakkında da, tenkit süzgecinden geçirmek kaydıyla bizlere veri sunmaktadır. *Libro Del Conoscimiento*'nun, gelecek senelerde arşivlerden bulunacak yeni belgeler ve arkeolojik kazılardan elde edilecek bilgilerle desteklenebileceğine ve Türk tarihçilerinin ilgisini daha çok çekeceğine inanmaktayız.

KAYNAKÇA

Abraham Cresques, Atlas de cartes marines, dit [Atlas catalan] Katalan Atlas 1375, son güncelleme 5 Eylül 2023, <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b55002481n/f9.image>. (*Bibliothèque nationale de France, Département des manuscrits, Espagnol 30*) Petrus Vesconte 1313.

Akın, Himmet. *Aydınöğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma* (Ankara, 1968).

Altunbaş, Ahmet Deniz, “Libro Del Conoscimiento De Todos Los Reinos E Tierras Et Señorios Que Son Por El Mundo Seyahatnamesinde 14. Yüzyıl Türkiyesi’ne Dair Anlatılar”, *Mesos: Disiplinlerarası Ortaçağ Çalışmaları Dergisi*, I, 2019: 120-152.

Danişmend, Nazan, “Anadolu Türk Beyliklerinin Haçlı Bayrakları”, *Türklük Mecmuası*, Sayı 1, 1939: 12-23.

Edson, Evelyn. *The World Map 1300-1492* (Maryland, 2007).

El Libro del Conoscimiento de Todos los Reinos (The Book of Knowledge of All Kingdoms), ed. Nancy F. Marino, (Arizona, 1999).

Ülkeler, Krallıklar ve Beylikler Bilgi Kitabı: Ülkelerin ve Beyliklerin Armaları, Hüküm Süren Krallar ve Beyler, çev. Muhammed Ali Budak, (Selenge Yayınevi, İstanbul, 2021).

Yinanç, Mükrimin Halil. *Düsturname-i Enveri Medhal* (İstanbul, 1929).